

Araştırma

EŞİNE ŞİDDET UYGULAYAN ERKEKLERİN EVLİLİK YAŞANTILARI VE ŞİDDET

Marriage and Violence Experiences of Men Using Violence against their Spouses

Aslıhan Burcu ÖZTÜRK*

*Arş.Gör.Dr., Hacettepe Üniversitesi, İ.İ.B.F.,
Sosyal Hizmet Bölümü

ÖZET

Erkek egemenliğine dayalı toplumlarda evlilik, ağırlıklı kadın üzerinde iktidar kurma mekanizması olarak işleyen toplumsal bir kurumdur. Evlilik yoluyla kadının bedeni, emeği ve tüm toplumsal yaşantısı üzerinde kontrol sahibi olmaya çalışan erkek, şiddeti kadını baskı altında tutmanın bir aracı olarak kullanmaktadır. Nitel araştırma olarak kurgulanmış bu çalışmada, eşine şiddet uygulamış erkeklerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler ışığında, önemli ölçüde erkek iktidarına dayalı evlilik kurumu içinde kadına yönelik şiddetin dinamiklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Yapılan analiz

sonucu araştırma bulguları, kadının ücretli ve ev içi emeği, sosyal ilişkileri ve dış görünüşü üzerinde kurmaya çalışılan iktidar, kadın üzerinde iktidar kuramama ve şiddet temaları etrafında feminist kuramdan yararlanılarak yorumlanmıştır. Bulgulara göre eşine şiddet uygulayan erkekler için evlilikte erkek, “koca” olarak iktidarla özdeşleşmekte, kadından erkeğin egemen konumuna rıza göstermesi beklenmektedir. Şiddet ise, kadının üzerinde baskı oluşturmanın ve kadının rıza göstermediği durumda kadının üzerinde iktidar kurmanın bir aracı olmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kadına yönelik aile içi şiddet, kadına yönelik şiddet uygulayan erkekler, evlilik ve aile.

ABSTRACT

Marriage in male dominated societies is mostly considered as a mechanism for maintaining power over women. Men, who want to have control over women's bodies, their labor and social life through marriage use violence as a tool to keep them under pressure. This study, which was designed as a qualitative research, tries to reveal the dynamics through which violence reveals itself in the male dominant marriage, in the light of interviews carried out with a semi-structured questionnaire. The results of the study are evaluated with the help of feminist theory around the themes of control over women's paid work and domestic labor, of control over their social relations and appearances and of the failure of controlling women and of violence. Findings of the study imply that, men, who are using violence against their spouses, see themselves as the “power holder”. Women are expected to comply with this view. Violence is used as a tool to maintain pressure over women and to consolidate power over women in case they do not comply with these expectations.

1 Bu araştırma, “Erkeklik ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet: Eşine Karşı Şiddet Uygulayan Erkekler” başlıklı doktora tezinin bulguları kullanılarak yazılmıştır.

Keywords: Domestic violence against women, men using violence against women, marriage and family.

GİRİŞ

“Bir adamın evi onun kalesidir; aynı evin kadın ve çocuk için hapishane olacağı nadiren bilinir” (Herman, 2007: 97).

Evlilik, toplumsal cinsiyet ilişkileri çerçevesinde oluşturulan bir kurum olarak aile birliğini kurar. Kökleri tarih boyunca şekillenen ataerkil yapının içinde, erkeğin kadın üzerinde kurduğu iktidar ve denetim mekanizması olarak işlemektedir. Aile içinde erkeğin kesin iktidarı üzerine kurulu olan geleneksel ataerkillik, erkekle kadın arasındaki hiyerarşik ilişkileri belirlemede önemli bir güç olsa da kapitalizmin gelişimi ve modernleşmeyle birlikte toplumsal cinsiyet ilişkilerini açıklamada yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle Connell (2005: 73-74) kadın erkek eşitsizliğine dayalı toplumsal cinsiyet düzeni içinde ekonomik ilişkilerle birlikte duygusal ilişkinin ve cinsel ilişkinin dinamiklerini de içeren “toplumsal cinsiyet rejimi” kavramını önerir. Toplumsal cinsiyet rejiminin işleyişini sağlayan üç temel mekanizma; cinsiyete dayalı işbölümü ile örgütlenen üretim ilişkileri, sınıf, ırk, etnisite, cinsiyet gibi eşitsiz ilişkileri içeren iktidar ilişkileri ve arzuların alanı olan kateksis ile işler. Bu mekanizma içinde aile, eril iktidarı üreten ve sürdüren önemli bir kurum olarak tanımlanır. Eril iktidara dayalı toplumsal cinsiyet ilişkileri ile birlikte üretim ilişkileri de evlilikteki erkek kadın ilişkilerini düzenlemektedir.

Evlilik, bir anlamıyla ücretli ve ücretsiz kadın emeğinin düzenlendiği ve sömürüldüğü kurum olarak işlev görür. Endüstriyel kapitalizm ataerkillikten yararlanarak kadın emeğinin sömürsünü, kadının ücretli işgücüne yetersiz düzeydeki katılımları, ücretsiz aile emeğinin

kullanıldığı ev içinde ve ücretli iş yaşamında cinsiyete dayalı işbölümü, kayıtdışı sektörde güvencesiz çalışma, ev eksenli çalışma gibi biçimlerle yapmaktadır. Delphy'nin (1992: 86) de belirttiği üzere, kapitalizm ve ataerkilliğin işbirliğinde değersizleştirilen kadın emeği, ailede ve toplumda erkek egemenliğinin sürdürülmesine hizmet etmektedir. Kadının çocuk doğumu, bakımı ve ev işleri yoluyla aileyi yeniden üretmedeki rolü, kadının toplumsal olarak güçsüzleşmesine neden olur (Gimenez, 2005: 19). Eşitsizliğe dayanan ve baskı mekanizmalarıyla işleyen toplumsal sistemlerin etkileşimi, cinsiyet temelindeki eşitsizlikleri perçinlemektedir. Toplumsal cinsiyet ilişkilerindeki eşitsizlikten dolayı, toplumsal kaynaklardan eşit düzeyde yararlanmaları engellenen kadınların yoksulluk, etnik ayrımcılık ve dini ve kültürel muhafazakârlıktan daha fazla etkilenmeleri, daha savunmasız olmaları, kadınlar üzerindeki baskının yoğunlaşmasına ve kadınların güçsüzleşmesine neden olmaktadır.

Bununla birlikte post endüstriyel kapitalizmle karmaşıklaşan toplumsal ilişkiler bağlamında kadının konumu değişmeye başlamıştır. Hizmet sektöründeki genişleme, kadınların eğitim olanaklarından daha fazla yararlanması, ücretli çalışma yaşamında daha etkin konumlarda yer almaya başlaması ile birlikte güvencesiz ve esnek çalışma biçimlerinin gelişmesi, yoksulluğun ve işsizliğin yaygınlaşması, özellikle genç nüfusun kırsal kesimden kente göçüyle birlikte kentleşme gibi birçok gelişme toplumsal cinsiyet ilişkilerinin farklılaşmaya başlamasına yol açmaktadır. Geleneksel ataerkilliğin egemen olduğu ailedeki tartışmasız erkek egemenliği önemli ölçüde sarsılmıştır.

Toplumsal yapının etkisinin yanı sıra öznel boyutu da içeren toplumsal cinsiyet düzeni kavramı, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin değişkenlik içerdiğini göstererek indirgemeciliğe karşı çıkar. Bu açıdan bakıldığında, her kadının evlilik kurumunda aynı düzeyde ezilmediği ya da şiddet görmediği, kazançlı olabileceği güçlü yanları olduğu anlaşılabilir. Ancak Türkiye’de kapitalistleşme sürecinin tamamlanmaması ve geleneksel değer yargılarının yaygınlığı nedeniyle evliliğin, büyük ölçüde kadınların baskı altında tutulmasını sağladığı ve farklılıklar olsa da geleneksel ataerkil kültürü yaşattığı görülmektedir. Şiddetin yaygınlığı, bu durumun en önemli göstergesidir.

Geleneksel ataerkillikten miras alınan evlilik içinde kesin bir erkek egemenliğinin kurulmasına yönelik ideoloji, modern zamanlardaki evliliklerin de kadın ve erkek arasında önemli bir çatışma alanına dönüşmesine yol açar. Pateman’ın (2001: 130-131) da ifade ettiği üzere, erkeğin kadın üzerinde kurduğu bir denetim biçimi olarak evlilikte, kadının erkek iktidarını kabul etmesini sağlamak üzere rızaya ya da şiddete dayalı tahakküm biçimlerine başvurulur. Şiddet, kadını baskı altında tutmanın ve erkek egemenliğini devam ettirmenin bir aracı olarak kullanılabilir.

Türkiye çapında yapılmış olan “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile içi Şiddet” araştırması, yaşamlarının herhangi bir döneminde eşleri ya da birlikte oldukları erkekler tarafından fiziksel şiddete maruz kalan kadınların oranının %39.3, cinsel şiddete maruz kalanların oranının ise %15.3 olması, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin şiddet içerdiğini ve erkeğin kadın üzerinde iktidar kurma

çabasının yoğun bir şekilde yaşandığını göstermektedir. Evlenmiş kadınların yarısına yakını (%44), duygusal şiddet yaşamaktadır. Hakaret, küfür, aşağılanma gibi (KSGM, 2009: 53) davranışların yanı sıra kadının yaşamını kontrol altında tutmaya yönelik baskıcı davranışların da yaygın olduğu anlaşılmıştır. Kadının ne zaman nerde olacağını bilmek isteme (%69), erkeklerle konuşmasına kızma (%44), giysilerini denetleme (%35) ve aile (%12, 4) ve arkadaşlarıyla (%8.8) görüşmesini engelleme, önemli sorunlardır. Ekonomik şiddet olarak da ifade edilen şiddet biçiminde en fazla rastlanan, kadının çalışmasını engelleme ya da işten ayrılmaya neden olma (%23) davranışıdır (KSGM, 2009: 47-58). Fiziksel ve cinsel şiddetin kırsal alanda yaşayan, eğitim ve refah düzeyi yüksek kadınlar arasında, kentte yaşayan, eğitim ve refah düzeyi yüksek kadınlardan daha yaygın olması da (KSGM, 2009: 47), ataerkillikle birlikte diğer toplumsal sistemlerin etkileşimini ifade etmektedir.

Kadına yönelik şiddetin yaygınlığında, bahsedilen yapısal etkenlerin yanı sıra kültürel ideallerin de etkisi büyüktür. Erkekliğe iliştirilen güçlü, sert, cesur ve dayanıklı olma, duygularını ifade etmeme, ekonomik açıdan güçlü olma gibi özellikler hegemonya kavramı ile bütünleştğinde, erkekliğin temelde iktidara dayalı bir toplumsal cinsiyet kurgusu olduğu ve iktidar kurma amacıyla farklı toplumsal yapılarda farklı erkekliklerin bu ideale ulaşmak için değişik stratejiler kullandığı açığa çıkmaktadır. Erkeğe yüklenen kültürel ideallerin de desteğiyle kadınlar ve diğer erkekler üzerinde iktidar kurmaya yönelik stratejiler “hegemonik erkeklik” olarak adlandırılan iktidara dayalı bir

erkeklığın oluşmasını sağlar (Connell, 1990: 94–95; 2005: 77).

Şiddetin erkeklikle ilişkilendirilmesi, erkeğin kadın üzerinde kesin bir iktidara sahip olmasının istendiği yapılarda meşru görülebilmektedir. Türkiye'deki toplumsal cinsiyet düzeninde hegemonik erkeklik, meslek sahibi, evin geçimini sağlayan, güçlü ve cesur, ailesinin namusunu koruyan, eşi ve çocuklar üzerinde iktidar kuran ve bunu sağlamak için gerektiğinde şiddet kullanan erkeklik kurgusuna işaret eder. Evlilikte erkeğin kadın üzerinde iktidar kurabilmesi, erkek egemenliğine olanak sağlayan toplumsal cinsiyet düzeninin içinde üretilen hegemonik erkeklik idealinden yararlanılmasıyla mümkün olabilmektedir. Hegemonik erkekliğin temeli olan iktidar, rıza ile gerçekleştirilebileceği gibi şiddetle de kurulabilmektedir. Hegemonik erkeklikle çelişen, kadın üzerinde iktidar kuramama gibi durumlarda bu güçsüzlük, şiddetle kendini ifade edebilmektedir.

YÖNTEM

Nitel araştırma modeliyle kurgulanan araştırmada, yaşam öyküsü yöntemi kullanılarak içerik analizi yapılmıştır. Kadına yönelik şiddet uygulayan erkeklerin, evlilik ve şiddet deneyimini derinlemesine anlayabilmek amacıyla eşine şiddet uygulamaktan dolayı tutuklu ve hükümlü olarak cezasını çekmekte olan erkekler ile alkolizm terapisi amacıyla grup çalışmalarına katılan erkekler arasından eşine şiddet uygulayan/ uygulmuş erkeklerle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Araştırmada şiddet, fiziksel, duygusal, ekonomik ve cinsel şiddet olarak tanımlanmakta, dolayısıyla dayak, yaralama

gibi fiziksel şiddet biçimlerinin yanı sıra, sözel şiddet, baskı, tehdit, sosyal yaşama ve çalışma yaşamına yönelik her tür kısıtlama gibi diğer şiddet biçimleri de içerilmektedir.

Araştırmanın bütünü, eşine şiddet uygulamış erkeklerin yaşamlarının önemli dönüm noktalarını kapsayacak şekilde, erkeklik kurgularının güç, iktidar ve şiddet ekseninde oluşumunu ve kadına yönelik aile içi şiddetin ortaya çıkışını çeşitli toplumsal kurumlarla ilişki içinde, yaşam öyküsü yöntemini kullanarak anlamaya çalışmaktadır. Bu araştırma makalesi, eşine şiddet uygulamış erkeklerin, iktidar teması etrafında şekillenen, evliliğe ve kadına yönelik bakış açılarının, şiddetle bağlantısını anlamayı amaçlamaktadır.

Çalışma Grubu

Eşini yaralama ve öldürme suçlarından dolayı tutuklu ya da hükümlü olarak Ankara Sincan L1 ve L2 tipi Kapalı Cezaevleri ve Ankara Açık Cezaevinde bulunan on iki erkek ile hakkında denetimli serbestlik hükmü olan Ankara Denetimli Serbestlik Merkezi'ndeki bir erkekle görüşülmüştür. Ayrıca Ad-sız Alkolikler Sıhhiye Grubundaki grup çalışmalarına katılan ve eşine şiddet uygulamış beş erkekle görüşülmüştür. Cezaevlerindeki görüşülen erkeklerin seçiminde, sosyal servis görevlileri yönlendirici olmuştur. Mahkûmların işledikleri suçları gösteren listeler kullanılarak erkekler görüşmeye çağrılmış, araştırmaya katılmak isteyenlerle görüşme yapılmıştır. Denetimli Serbestlik Merkezinde, araştırma için izin alınan dönemde eşine şiddetten dolayı hüküm giymiş dört erkekten yalnızca birine ulaşılabilmektedir, diğerlerinin görüşme için zamanı olmadığı sosyal

servis görevlileri tarafından belirtilmiştir. Adsız Alkolikler grubundan erkeklerle ulaşmak için açık grup toplantılarına katılmış, araştırmanın amacı açıklandıktan sonra görüşme için gönüllü olan ve eşine şiddet uyguladığını ifade eden bütün erkeklerle görüşülmüştür.

Görüşmeler birbirini tekrarlayan niteliğe ulaştıktan sonra toplamda on sekiz erkekle görüşülerek araştırma tamamlanmıştır. Yaş ortalaması 42 olan erkeklerin altısı ilkokul, ikisi ortaokul, sekizi lise ve ikisi üniversite mezunudur. Çoğunluğu vasıflı ve vasıfsız işçi (dokuz), diğerleri ise ikisi polis olmak üzere memur (beş), esnaf (üç) ve mühendistir (bir). Böylece farklı eğitim düzeyi ve meslek gruplarından erkeklerle ulaşılmıştır. Hakkında denetimli serbestlik hükmü olan mühendis erkek dışında, eğitim ve refah düzeyi yüksek başka bir erkekle görüşme yapılamamış olması, araştırmanın sınırlılığı olmuştur.

Veri Toplama Araçları ve Veri Toplama Süreci

Araştırma amacına uygun olarak temel soruların yer aldığı yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşülen erkeklerin tutum ve tepkileri gözlemlenerek not tutulmuştur.

Görüşmeler, 2011 yılı Haziran-Ekim ayları arasında araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Cezaevlerinde yapılan görüşmelerde ses kayıt cihazına izin verilmemesi nedeniyle yardımcı bir araştırmacı yazılı kayıt tutmuştur. Adsız Alkoliklerle yapılan görüşmelerde ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşmeler bir ile üç saat arasında sürmüştür. Daha sonra görüşmeler, araştırmacı tarafından yazılı olarak kayda geçilmiştir.

Gizlilik ilkesi gereği, erkeklere takma isimler verilmiştir.

Verilerin Analizi

Yazılı metin birkaç kez okunarak, araştırma amacı bağlamında temalar ve kodlar belirlenmiştir. Daha sonra açık kodlama yoluyla kavramsallaştırma yaparak yeni bir tema listesi oluşturulmuştur. Evlilik kurumu içinde kadına yönelik aile içi şiddetin dinamiklerini anlamak üzere temalar arasındaki bağlantıları belirlemek amacıyla tematik kodlama yapılmış ve bulgular yorumlanmıştır. Analiz, görüşme kayıtlarına tekrar tekrar dönülerek geliştirilmiştir. Araştırmanın güvenilirliği açısından, nitel araştırma konusunda deneyimli bir araştırma görevlisi yazılı kayıtları incelemiş ve kodlama işlemini yakından takip etmiş ve önerilerde bulunmuştur.

BULGULAR VE YORUM

Eşine şiddet uygulamış/ uygulayan erkeklerin anlatıları, görüşmelerde ortaya çıktığı üzere kadının ücretli emeği, ev içi emeği, sosyal ilişkileri ve dış görünüşü üzerinde kurulan iktidar, kadın üzerinde iktidar kuramama ve şiddet temaları çerçevesinde feminist kuram ışığında yorumlanmıştır.

Kadının Ücretli Emek Gücü Üzerinde İktidar: Evin Direği “Koca”

Evlilik içinde erkeğin kadın emeği üzerindeki denetimi, toplumsal cinsiyet düzeninin dayandığı temellerden biridir. Bu denetim, kadınların ücretli iş yaşamına katılmalarını engellemek ve kısıtlamakla gerçekleştirilir. Farklı araştırmaların da (Bora ve Üstün, 2010: 82; Kardam ve Yüksel-Kaptanoğlu, 2011: 62–63) gösterdiği üzere,

özellikle eğitim düzeyi düşük erkekler, geleneksel yargılara uygun olarak kadınların ücretli iş yaşamına katılmaları konusunda olumsuz tutum ve davranışlara sahip olabilmektedir. Erkeğin aile içindeki iktidarının devam ettirilebilmesi için, kadının “evinin kadını” olması istenmektedir:

“Bizim oralarda genel olarak ev hanımı kadını tercih ederler. Kadının memur olarak çalışması tercih edilmez. Daha sonra değişti biraz” (Mürsel, Açık Cezaevi).

“Eşimin çalışmasını istemedim. O çok isterdi. Tartışmamızın nedenlerinden biri buydu. Kardeşi orifleyim pazarlıyomuş. Bizim hanıma da demiş, sen de yap diye. Eve kargo, koli geliyo. Ev ruj dolu... Bi gün söyledi, ben bu işi yapıyorum diye. İki kızın var, sana bu iş yakışır mı? Mahallede bunu kullanan yok. Gençlere satacan. Beş milyon için komşunun kapısına gideceksin. Ben sana kazandığının iki katını veriririm. Ben hoş karşılamam, evinin kadını ol, dedim. İnadına başladı” (Remzi, Kapalı Cezaevi).

Toplumsal cinsiyet düzeni içindeki kadının ikincil konumu, erkeğin ekonomik olarak güçlü olmasıyla mümkün olmaktadır. Kadınların çalışarak para kazanması, erkeğin ailenin geçimini sağlama rolünü sarsmakta ve erkeklik onurunu zedeleyeceği endişesiyle istenmeyebilmektedir:

“Şunu da görüyoruz: Kocasını döven kadın... Bunlar da çıkıyo. Ve bu çıkanlar da, çalışan kadınlardan kaynaklanıyo. Ev hanımı bir bayanın, kocasını dövdüğünü pek görmedim. Dövenler de çalışan erkek kesimi, biraz erkeklik onurundan” (Hüseyin, Adsız Alkolikler).

“Namus”, kadının çalışmasını engellemek üzere kullanılan önemli bir gerekçe olarak dile getirilmiştir. Kadının iş yaşamında olmasının, aldatılma ile ilgili endişeye neden olduğu şöyle anlatılmıştır:

“Kadınların çalışması yanlış. Çalıştırdın mı başka yerlere sürüklenebilir. Ben gördüm. Kendim yaşadım. Çalıştırmam ben eşimi” (Sinan, Kapalı Cezaevi).

“(Eşimi) Çalıştırmadım. Kendisine güvenmediğimden değil, ortama güvenmediğimden. Kadının yeri evidir. Namus meselesi olarak düşünüyoruz” (Mehmet, Kapalı Cezaevi).

“Çalışan bayanlara karşı farklı bir bakış açısı var. Eskiden bizi namuslu, o tarz yaşantıları olanları, sevgilisi olanları namussuz olarak nitelendirirdim. Başkalarıyla birlikte olan, benle çıkıp sonra başkasıyla birlikte olan filan” (Fırat, Adsız Alkolikler).

Kadının doğal görevi olarak görülen çocuk bakımı, Bora ve Üstün’ün (2010: 83) araştırmasında da ortaya çıktığı gibi, kadının çalışmasını engellemede önemli bir gerekçedir:

“Yok, ben o zaman hiç düşünmüyordum. Çünkü çalışan bayanlar vardı; ama işinden dolayı düşünmüyordum. Çocuğa meraklıydım ben. Akşam hanım işten gelecek, ben işe gidecem; onun cumartesi-pazar tatil olacak, benim perşembe-cuma olacaktı. Senelik izinler bizim bölük bölüktü, vardiyalı olduğu için. Çalışan bayan hiç düşünmedim onun için” (Hüseyin, Adsız Alkolikler).

Kadının erkeğe “hizmetinin” azalacağı endişesiyle çalışmasının istenmemesi, Mete tarafından şöyle anlatılmıştır:

“Annem ve anneannem veya etrafımdaki kadınlar, çalışan kadın değildi. Çalışan kadın ve çalışmayan kadın arasındaki fark çok, benim için. İşten çık çık, dedim. İyi ki çıkmamış. Benim aslında o kadar çok ilgi, sevgi, şefkat eksikim var ki... Bunları doyuracak bir kadın beklentisi. Bu da hizmet, dokunma falan filan ama zaten ne yaparsa yapsın, yetmezmiş. Çalışan kadın, kocasıyla 24 saat ilgilenemez ki” (Mete, Adsız Alkolikler).

Kadının ücretli emek gücünün engellenmesi, ailede ve iş yaşamında erkek egemenliğinin sürdürülmesini sağlayarak, ekonomik gücün erkeklerin elinde olmasına hizmet etmektedir. Kadın üzerindeki baskının devamı için kadının ekonomik olarak güçsüz konumda olması istenmektedir. Hegemonik erkekliğin kuruluşunda evin geçimini sağlama ve ekonomik güce sahip olmanın önemi nedeniyle kadınların çalışmasının engellenmesi ya da erkekten daha fazla para kazanması ve daha statülü konumda çalışmasının istenmemesi olağan karşılanabilmektedir. Toplumsal cinsiyet düzeninin eşitlikçi olmasını engelleyen önemli bir etken olan bu durum, erkekle kadın arasında çatışma alanına dönüşebilmektedir.

Kadının Ev İçi Emeği Üzerinde İktidar: Patron “Koca”

Toplumsal cinsiyet rolleriyle pekiştirilen ataerkil ideolojinin kadına yüklediği ev işleri, kadınların doğal ve zorunlu görevleri olarak görülerek, ürettiği katma değer göz ardı edilmekte, değersizleştirilmektedir. Çocuk doğurma ve bakımı, ev işleri ve hane halkına yönelik bakım yoluyla aslında erkeğin ve gelecekte çocuklarının ücretli emek gücünü “yeniden üreten” kadınların ücretsiz emeği sömürülmekte, bu nedenle

“görünmeyen emek” olarak adlandırılmaktadır. Kadının ezilmesinde önemli bir neden olan bu süreç, erkeğin kadın üzerindeki iktidarının araçlarındandır (Acar-Savran, 2008: 12–15; Beck, 2011: 187; Delphy, 1970, 2008: 92–93; Hartmann, 1981, 2008: 174–175).

Özellikle eğitim düzeyi düşük erkekler, ev içi işbölümünde geleneksel yargılara ve namus kavramına uygun şekilde düşünmektedir (Kardam ve Yüksel-Kaptanoğlu, 2011: 62–63). Kadının ev içi emeğinin, doğal bir görev olarak kabul edildiği, anlatılarda açık bir şekilde görülmektedir:

“Kadından beklentim, eve gelince her şeyim hazır olmalı” (Sinan, Kapalı Cezaevi).

“İşe kalktığımda önüme kahvaltı konmasını, çayı doldurmasını, ev düzenini kurmasını bekler Türk erkeği” (Cihan, Kapalı Cezaevi).

Üniversite mezunu olan Mert ise kadın erkek eşitliğini savunmakla birlikte, ev işlerinin kadının işi olduğunu vurgulamaktadır:

“Evlilikte kadının ev işlerini yapmasını beklerim. Ben ev işi yapmam. Tamirat işlerini ben yaparım..... Kadın erkek eşitliği iyi bir şey. Her alanda aynı sorumluluğa, yetkiye sahip olmak lazım. Ama ev işlerinde öyle değil. Ben bulaşık yıkasam, eşim tekrar yıkar. Kabiliyetle alakalı” (Mert, Denetimli Serbestlik).

Kadınların zorunlu olarak iyi bir şekilde yerine getirmesi beklenen görevlerinden tatmin olunmadığında şiddet, kadını bu konuda “terbiye” etmenin aracı olarak kabul edilmektedir.

“Babama benzemeyi hiç istemedim. Şiddet yanlısı değilim. Konuşarak

halletmeye çalıştım. Ama o sana çemkirirse, har vurup harman savurursa... Temizliği, davranışı, yemeği, evde karşılaması, işe uğurlaması... Eve geliyosun kanepede yatıyo. Yorulmuşum, çalışmışım. İnsan kalkar, karşılar, güler yüzle baktığında teşekkür eder” (Remzi, Kapalı Cezaevi).

“Şimdi çok komik geliyo ama eşimin tuz sorunu var. Bütün yemekleri tuzsuz. Ben de iki sene önceye kadar aşağılardım onu. Sen nasıl kadınsın, böyle tuzsuz yemek yapılır mı diye. O da garibim sesini çıkarmazdı. Ben tuzu attıktan sonra sana ne hacet var diye onla alay ederdim. Su isterim ondan, bana hizmet edilsin. Benim malım olsun. Öyle bi kocayım, eşim. Buna rağmen o, sevgi yönü ağır basan, incitmeyen biri. Doğru mu yanlış mı bilmiyosun ki. Öyle bi köklerden getirilmişliği dambur dambur ortaya koymaya çalışıyosun. Ne sevebildiğimi bilebiliyorum... En iyi bildiğim höykürmekle, bağırarak, höt susturmakla... Yani bana az dişini gösterse olmaz. Bastırmayı çok seviyorum. Öyle kimliği bulabiliyorum. Benim dediğim her zaman olur evde. Mümkün değil olmaması. Kaptan... Ben kaptanı, benim belirlediğim yere gidiyo gemi. Öyle bir tayfam da, eşim de var ki, sen çadırda bile yaşasak desen, ben senle giderim diyo. Öyle bi sevgi...” (Murat, Adsız Alkolikler).

Adsız Alkolikler grubundan Fırat ise grup çalışmaları sonucunda kadına yönelik geleneksel bakışını değiştirmiş, daha eşitlikçi düşünceler edinerek şiddeti önemli ölçüde sonlandırdığını ifade etmiştir. Bu durum, kadına yüklenen rollerin sorgulanmasıyla şiddet

sorununun çözülebileceğini göstermesi açısından dikkate alınmalıdır:

“Ben tutup, kadını sadece ihtiyaçlarımı karşılayacak, elbiselerimi ütüleyecek, yemek yapacak, sosyal ihtiyaçlarımı da karşılayacak bir nesne olarak görüyodum. Ben ilk evlendiğim yıllarda dedim ya, kadınımla bi arkadaşlık kurmadım. Hep onu kendime mal olarak kullandım, bi nesne olarak gördüm” (Fırat, Adsız Alkolikler).

Görünmez kılınan ev içi emek, kadının değersizleştirilmesinde ve nesneleştirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Toplumsal cinsiyet düzenindeki hiyerarşinin kurulmasında ve sürdürülmesinde önemli bir yere sahip olan kadının ev içi emeği sömürüsü, erkeğin ev içindeki iktidarı için vazgeçilmezdir. Hegemonik erkekliğin göstergelerinden biri olan ev işi yapmama durumu, erkeği ayrıcalıklı bir konumda tutmaktadır. Erkeğin istediği şekilde karşılanmadığı durumlarda şiddet uygulanması olağan görülebilmektedir.

Kadının Sosyal İlişkileri Üzerinde İktidar: Kadının Sahibi “Koca”

Araştırmalarda ortaya çıktığı üzere, kadının ev dışındaki sosyal ilişkilerinin “koca” tarafından izne bağlı olması, engellenmesi (Altınay ve Arat, 2008: 78; KSGM, 2009: 56) ve buna uyulmadığı durumda şiddetle cezalandırılması, sıkça karşılaşılan bir durumdur. Namus ve kıskançlık gerekçesi ile kadının baskı altında tutulmasının yanı sıra kadının çevresinden destek almasını engelleyerek yalıtma amacıyla şiddet uygulanabilmektedir.

“En çok kızdığım şey, gitme dediğim yere gitmesi. Çarşıya gidilir.

Ama bu her gün giderdi. Para harcamasından değil, biri laf atar diye istemiyodum. Çarşıda az görülmesi ile çok gözükmesi arasında fark vardı” (Sezgin, Kapalı Cezaevi).

Kendisini aldattığı ve evi terk ettiği gerekçesiyle eşini döner bıçağıyla öldüren Cihan, eşinin kadınlarla dahi sosyal ilişkilerini kısıtladığını şöyle anlatmaktadır:

“Herkes numaranı verme, diyodum. Bir günde tanışıp da numaranı verme, diyodum. Evli insanın bekar insanla arkadaş olması hoş değil. Benim haberim olmak zorunda. Benden habersiz gizli gizli konuştuğunda ben sinirliyodum. Kız erkek arkadaşlığı fark etmez. Kursu gönderiyodum mesela, arkadaş olursun ama telefonunu vermezsin. Senin evli olduğunu biliyo. Kız arkadaş ama bekar, olmaz. Sonuçta kocası olduğu için arkadaşını tanımak zorundayım. Çok insan tanıdığım için, o tecrübeye dayandığı için. Seni kötü yola düşürebilir. Hiç Ankara görmemiş” (Cihan, Kapalı Cezaevi).

Kadını kendine ait bir mal gibi göreyerek aşırı sahiplenme ve kıskançlıkla erkek, kadının “tek hâkimi” olmayı amaçlamaktadır.

“Benim derdimi bilmiyolardı. Benim derdim... Ben hastaymışım. Kıskançlık ve kadına nasıl sahip olabilirim, kadını nasıl hükmüm altına alabilirim. Benim derdim o” (Cafer, Adsız Alkolikler).

“Eşim, beni kıskanç olarak nitelerdi. Benimki şöyle bir şeydi: Yolda yürürken, kolumda eşim... Bir erkek, eşimi süzünce bundan rahatsız oluyorum. Ben tutucu değilim, yobaz

değilim. Ben böyle şeyler yapmam, başkalarına yapmadığım şeyin bana yapılmasını istemem. Bu konuda sıkıntı oluyodu. Kıskançlık olarak görüyodu. Kısıtlama, bu konuda vardı. Eşime şiddet uygulamamak için çok çaba harcadım. Sürekli konuştum. Ama bazı noktalarda şiddet uyguladım ama çok bunaldım. Şimdi pişmanlığımı yaşıyorum” (Yetkin, Açık Cezaevi).

Şiddet uygulayan erkeklerin, kadınları aile ve arkadaşlarından uzak tutmaya ve evden dışarı çıkmalarını engellemeye çalıştıkları bilinmektedir (KSGM, 2009: 56; Mavili Aktaş, 2006: 109). Bu durum, erkeğin kadın üzerindeki iktidarını sarsan bir sorun olarak görülmektedir. Çeşitli konularda kendisine karşı çıktığı gerekçesiyle eşini öldüren Remzi ile iki eşine de uzun yıllar boyunca yoğun şiddet uygulayan Cafer bunu şöyle anlatmaktadır:

“Annesine giderken izin almazdı. Başboş davranınca ben kırılıyorum. Sonra cevap verince sinirlenirdim. Karı kocayı tanımaz, evlat aileyi tanımaz. Öyle bi ailesi vardı. Çok başboş davranamaz. İstedğim zaman giderim, sen bana karışamazsın, diyodu” (Remzi, Kapalı Cezaevi).

“Evden çıkmasına izin vermiyodum, ailesine gitmesine bile razı olmuyodum” (Cafer, Adsız Alkolikler).

Kadının ailesi tarafından desteklenmesi, şiddetle mücadelede kadını güçlendirdiği için (Bora ve Üstün, 2010: 13) ailesiyle görüşmesini engelleme, şiddetin sürdürülmesinde bir strateji olarak kullanılmaktadır:

“Kızım evlense, kocasını şikâyet etse, ben uzlaştırıcı olurum. Damadın

yanında kızımı haklı görmem. Benim eşimin ailesi, benim evime gelirdi, eşime arka çıkardı... Dövünce hemen sıcağı sıcağına ailenin haberi oluyodu. Aile içine başkasının girmemesi lazım” (Remzi, Kapalı Cezaevi).

Grup çalışmalarıyla birlikte eşinin ailesiyle görüşmesini engellemesini hak-sızlık olarak görmeye başlayan Fırat ise bu davranışına eleştirel olarak bakmaktadır:

“Eşimi iki ay köye gönderdim, dedim ya. Daha önce nerdeyse beş yılda bir ailesini görme hakkını vermişim. Yaşamını kısıtlama hakkını bana kim veriyodu?” (Fırat, Adsız Alkolikler).

Toplumun erkeğe verdiği iktidar yetki-siyle kadının sosyal yaşamını kısıtlama, kadına yönelik şiddet biçimlerinden biri olarak kadını güçsüzleştirmekte ve erkek egemenliğini yeniden üretmektedir. Toplumsal cinsiyet düzenindeki eşitsizliğin sürdürülmesi için bu denetim me-kanizması gerekli görülmektedir.

Kadının Dış Görünüşü Üzerinde İktidar: Bedenin Sahibi “Koca”

Evlilikte kadın bedeninin sahiplenilmesiyle birlikte giysilerin denetim altına alınması, kadının dış görünüşü ile namusu arasında bağlantı kurulmasından kaynaklanır. Remzi, eşinin eşofman ve pantolon gibi rahat giysiler giymesini, geleneksel kültüre aykırı bulmakta ve “başboşluk” olarak görerek eşinin denetiminden çıktığını vurgulamaktadır:

“Kıbrıs köyü muhafazakar, taşra kesimi, gecekondu kesimi. Eteksiz çıkmasını istemezdim. Eşofmanla çıkardı, Çankaya’da gibi. Söylediğimde sen karışma, derdi, beni

tahrik ederdi..... Kızımın kıyafetlerini giymeye başladı. Entel dantel şeyler, çocuksu şeyler. Kızıma örnek olacak kıyafet giymen lazım. Anne giysisi giy, dedim. Bana sormadan pantolon tarzına başladı. N’oluyo bu başboşluk, dedim. Beynelminellik oluyo” (Remzi, Kapalı Cezaevi).

Cafer ise kıskançlığı kendine güvensizlikle açıklayarak, eşinin dış görünüşü üzerindeki denetimini anlatmaktadır:

“Kıskançlık şöyle vardı: Yani gül gibi eşin var, hem güzel, hem işini yapıyor, çocuklarına mis gibi bakıyor. Senin şu haline bak... Ben kendi halimden kıskanıyodum belki de. Bilemiyorum... Bunun adı yok yani, kıskançlığın. Güzel giyinmesi mesele, fazla makyajına, açık giyinmesine karşıydım, halen de öyleyim” (Cafer, Adsız Alkolikler).

Görüldüğü üzere erkek, evlilikle kadının dış görünümünü üzerinde iktidar kurma hakkına sahip olmakta ve kadının fiziksel varlığını kuşatmaktadır. Hegemonik erkekliğin kuruluşunda bu denetim,

Kadının Üzerinde İktidar Kuramama ve Şiddet

Geleneksel olarak evlilik kurumu içindeki kadın erkek hiyerarşisinde, erkek buyuran ve yöneten, kadının ise yönetilen ve itaat ettirilen konumundadır. Ataerkil yapı içindeki bu hiyerarşi, hegemonik erkekliği kurmada en önemli öğedir. Geleneksel olarak ideal evlilik, kadına “hükmetmek”le tanımlanabilmektedir:

“İdeal evlilikti. Niye? Benim hükümdarlığım altındaydı. Anneme babama bakıyodu. Gençti, güzeldi

ve ben de ona hükmediyodum. İdeal evlilik oydu” (Cafer, Adsız Alkolikler).

İktidarı kurmanın, sağlamaştırmanın ve sarsıldığı durumda iktidarı zora dayalı olarak yeniden üreten şiddet, erkeklikle özdeşleşmiştir. Kadının erkeğe itaat etmesi, rıza yoluyla gerçekleşmediği durumda, erkek kendisine verilen şiddet uygulama yetkisini kullanabilmektedir. Çeşitli araştırmaların da gösterdiği üzere (Anderson ve Umberston, 2001: 367; Demren, 2007: 97–101; Ellen ve Pence, 1993: 9–12; Mansley, 2009: 158; Sancar, 2009: 226–230), kadının erkeğe karşı çıkması, erkeğin “işine karışması” gibi iktidar sarsıcı durumlara şiddetle karşılık verilebilmektedir. Murat’ın anlatısı, şiddetin çok basit konularda dahi kullanılabileceğini somutlaştıran örneklerdendir:

“Eskiden karşı çıkıyordu eşim. Üç kez ben dövdüm eşimi; bana karşı çıkmıştı üçünde de. Hınç boyutunda değil de, bikaç tokatla, saçını çekmeyle, yere düşürmeyle falan..... Hep benim dediğim olsun istiyorum. Olmayınca ya dövüyorum, ya küfür ediyorum, ya uzaklaşıyorum. Ben merkezci bi insanım. Sözselsel olarak kıyıyorum tabi ki. Bi gün, yine benim istediğim olsun diye oldu. Ben bahane şampiyonuyum, her şeye kızmak için. Oğlanın yumurtasını soyuyo. Kocaman çocuk, nasıl kendi yumurtasını soyamaz diye kıyame ti kopardım. Sofradaki çatal bıçakla tüm tabakları kırdım, delicesine bi öfkeyle. Her taraf, tuz buz oldu. Eşim sakince oturuyo; bekliyo öfkemin dinmesini. Uyanık tabi. Ben yine hızımı alamadım, kül tablasını falan duvarlara atıyorum. Evde nerdeyse taş taş üstünde kalmadı. Ortada bedene uygulanan bi şiddet

yok ama travma had safhada” (Murat, Adsız Alkolikler).

Eşi üzerindeki iktidarını ataerkil toplumsal değerlerle açıklayan Murat, eşitlikçi dünya görüşüyle çelişki yaratan bu durumu eleştirmekle birlikte şiddetin iktidar kurucu işlevinden yararlanmayı sürdürmektedir:

“Kadının iyisi erinin dediğini yapar. Bu babamın lafı. Yani ataerkil toplumun en.... Dünya görüşü olarak eşitliği savunan birinin dönüp aile yaşamına baktığımda ezici biri olduğu gözlemlerim. Sen haktan, eşitlikten bahsediyosun, bi de yaptığına bak. Faşizmin ta kendisi, o kadar ezici bi diktatörlükten daha kötüsü. Tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuş misali. Benim eşim ne zaman öfkeleneneceğimi bildiği için, iyi oynuyo rolünü. Beni kuyulara itmemeye çalışıyo. Uyanık biliyo yani” (Murat, Adsız Alkolikler).

Mete, eşinin istediğini yapmaması ve kendisine karşılık vermesi durumunda, erkeklik onurunun yaralanmasının acısını şiddetle çıkarmaya çalışmaktadır. Grup çalışmaları sonucunda, toplumun erkeğe verdiği yetki ve “makam” sonucunda şiddet uyguladığı çözümlenmesini yapabilmıştır:

“Her şey sorun oluyodu. Bi kere yalnızlık duygusundan dolayı dövüyodum mesela. Oturmuş, içiyom. Getirmiş, hazırlamış falan. Yok, bi de o masada oturucak, gecenin kaçıysa kaç. Benle oturması lazımdı. Ama benim yalnızlığa tahammülüm yoktu. Toplumun erkeğe verdiği yetki bu. Erkeklik diye yetki olur mu? Böyle bi makam olur mu? Var ama toplumda. Bana bu yetki verilmiş, tabi karşıyım, şimdi öyle bişey yok da, o

süreç içinde böyle yetiştim ben. Erkeklik makamı var, erkeklik denen yetki var. O zaman bunlar kullanılır. Fakat çok sarhoşken bile vurmamak istemediğim zamanlarda bile şunu söylüyodum. Onun dili, benim elim. O da susmazdı, karşılık verirdi. O karşılık verdiği zaman, benim onu dövmem bana yetmiyordu ki. Bir kadın bana nasıl karşılık verebilir? Üstelik bu kadın, benim karım. Babamda da bunu gördüm, amcamda, dayılarımda... Biz hep böyle gördük. Kadın karşılık veremez” (Mete, Adsız Alkolikler).

Eşinin ayrılma isteği nedeniyle arabayla ezerek öldüren Mürsel ise erkeğin isteklerinin karşılanmadığı durumda, kadının erkeğe kesin bir itaat içinde hizmet etmesini sağlamanın aracı olarak şiddeti savunmaktadır.

“Evlilikte kadın istekleri karşılamadığı zaman, ağır, hasar verici, komaya sokucu şiddetten yana değilim. Küçük dayaktan yanayım. Küçük olmazsa sonra büyük gerekir çünkü. Kadının kendi ağırlığı taşıyamaması, toplumda erkeği rencide etmesi, kadınlık sıfatını taşımadığı zaman şiddet şart” (Mürsel, Açık Cezaevi).

Anlatılardan da görüldüğü üzere iktidar ve şiddet birbiriyle iç içe geçmiş durumda erkek egemenliğinin sürdürülmesini sağlamaya çalışmaktadır. Erkeğin kadın üzerinde iktidarının sarsılması anlamına gelen durumlarda “erkeklik onuru” kırılmakta, erkeğe atfedilen güç zayıflamaktadır. Bu zayıflığı aşmanın bir yolu olarak şiddet, iktidarı yeniden kurma gücüne sahiptir. Bazı durumlarda bu işlevi yerine getirilemese dahi erkeğin bir güç gösterisi olarak ortaya

konmakta ve hegemonik erkekliği kurma gücüne sahip olmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Eşine şiddet uygulayan erkeklerin, temel olarak eril iktidar teması etrafında şekillenen evliliğe ve kadına bakış açılarının şiddetle bağlantısını ortaya koymaya yönelik bu araştırmanın sonuçları, eşine şiddet uygulayan erkekler için evliliğin, kadın üzerinde iktidar kurma ve şiddet uygulama hakkına sahip olduğu çatışma alanı olduğunu göstermektedir. Eşine şiddet uygulayan erkekler, erkeğe verilen toplumsal yetkiyle evlilikte kadının emeği ve sosyal yaşamı üzerinde iktidar kurmak istemektedir. Kadının ücretli emeği ve ücretsiz ev içi emeği üzerinde kurulan iktidarla kadının güçlenmesi ve ekonomik olarak bağımsızlaşması engellenmekte, şiddete karşı savunmasız hale getirilmektedir. Kadının sosyal ilişkilerinin kısıtlanması, ailesiyle ilişkisinin izne bağlı olması gibi baskı yöntemleri, kadının bireysel varlığını yok saymakta, sosyal çevresinden alabileceği desteği engelleme amacını taşıyabilmektedir. Kadının dış görünüşü üzerindeki baskı ve denetim, kıskançlık ve namusu koruma gerekçesiyle gerçekleştirilmektedir. Kadın üzerinde iktidar kurmaya çalışmanın temelinde, evlilikle birlikte kadının sahibi olma anlayışı bulunur. Hegemonik erkeklik ideali ile de pekiştirilen bu durum, toplumsal cinsiyet düzeninin erkek egemenliği çerçevesinde örgütlenmesine ve yeniden üretilmesine katkı verir. Kadın üzerinde iktidar kurma aracı olan şiddet, kadının erkeğe karşı çıkması, erkeğin istediği gibi davranmaması gibi kadına istediği şekilde “hükmedememesi” durumunda şiddet, sarsılan iktidarın ve hegemonik erkekliğin yeniden kurulmasına hizmet

etmektedir. Erkeğin güç gösterisi olarak şiddet, güçsüzlüğün hıncını almaya yönelik olarak uygulanmakta, hegemonik erkekliğin gereği olarak meşru görülebilmektedir.

Bu sonuç kapsamında kadına yönelik şiddetin önlenmesi için makro düzeyde kadınların ücretli işgücüne katılımlarını desteklemek, bunun için çocuk, engelli, hasta ve yaşlı bakımı gibi ev içi işgüçlerinin kamu tarafından karşılanmasını sağlamak yönünde sosyal politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Mezzo düzeyde sivil toplum kuruluşları ve devletin sosyal hizmet kuruluşları aracılığıyla kadınların toplumsal yaşama daha etkin yönde katılımları için sosyal etkinlik çalışmaları yapmak, kadınları güçlendirmek amacıyla bilinç yükseltici grup çalışmaları yapmak önerilmektedir. Geleneksel ataerkillikten beslenen, kadın üzerinde iktidar kurma yönünde kurgulanmış evlilik modelinin dönüşümü için eşitlikçi ve özgürlükçü bir yaklaşımla yapılması gereken bu çalışmalar, aile hizmetlerinin de bu bakış açısıyla verilmesiyle anlam kazanmaktadır.

Eşitlik yönündeki çalışmaların erkekler tarafından da benimsenmesi ve başarılı olabilmesi için toplumsal cinsiyet eşitliğinin eğitim sisteminde kapsamlı olarak ele alınması gerekir. Anaokullarından başlayarak üniversitelere kadar toplumsal cinsiyet eşitliğinin eğitim sisteminin önemli bir bileşeni olması için çalışılmalıdır. Özellikle şiddetin yoğun olduğu bölgelerde yerel toplumla çalışma için sağlık, eğitim ve sosyal hizmet alanında çalışanlar, muhtar, kaymakam, din görevlisi gibi toplumdaki kanaat önderlerinin eğitilerek toplumu etkilemesi sağlanmalıdır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet konusunda farkındalık ve duyarlılık

geliştirmek üzere toplumsal kampanyaların yapılması önem kazanır. Bunun için medyanın toplumu etkileme gücünden hareketle, kadın ve erkek eşitliğinin dizi ve reklamlarla ortaya konması, şiddetten uzak ve eşitlikçi erkek rol modellerin oluşturulması, kadınların güçlenmesi ve bağımsızlaşması ile ilgili olumlu mesajların verilmesi gerekmektedir. Toplumsal eşitsizlikler konusunda mücadele eden tüm örgütlerin, kendi içlerinden başlayarak erkeklere yönelik bilinç yükseltici çalışmalar yapması, toplumsal dönüşümün sağlanması için önemlidir. Bu konuda feminist kadın örgütlerinin desteğinin alınması, feminizm destekçisi (pro-feminist) bir erkek hareketinin gelişmesi için bir temel hazırlayacaktır. Kadına şiddet uygulayan erkeklere yönelik olarak iyileştirme çalışmaları yapılmalı, grup çalışması ve bireysel çalışma yoluyla cezaevleri ve denetimli serbestlik merkezlerinde uygulanmalıdır. Aile danışmanlığı hizmetleri de evlilik içi ilişkilerin şiddetsiz ve eşitlikçi bir şekilde yeniden yapılanmasına yardımcı olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar-Savran, G. (2008). Önsöz, G. Acar-Savran ve N. T. Demiryontan (Ed.), *Kadının görünmeyen emeği*. İstanbul: Yordam.
- Altınay, G. A. ve Arat, Y. (2008). *Türkiye'de kadına yönelik şiddet* (2. baskı). İstanbul: Metis.
- Anderson, K. L. ve Umberson, D. (2001). Gendering violence: Masculinity and power in men's accounts of domestic violence. *Gender and Society*, 15, 3, 358- 380.
- Beck, U. (2011). *Risk toplumu: Başka bir modernliğe doğru*. İstanbul: İthaki.
- Bora, A. ve Üstün, İ. (2010). *Sıcak aile ortamı: Demokratikleşme sürecinde kadın ve erkekler* (4. Baskı). İstanbul: TESEV.

- Connell, R., W. (1990). The state, gender and sexual politics: Theory and appraisal. *Theory and Society*, 19, 507–544.
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities*. (2. baskı). USA: University of California Press.
- Delphy, C. (1992). Continuities and discontinuities in marriage and divorce. E. Frazer, J. Hornsby ve S. Lovibond (Ed.), *Ethics: A feminist reader*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Delphy, C. (1970, 2008). Baş düşman. G. Acar-Savran ve N. Demiryontan, (Ed.), *Kadının görünmeyen emeği* (89-114). İstanbul: Yordam.
- Demren, Ç. (2007). *Kahvehane erkekliği: Ankara'da bir gecekondu mahallesi örneği*. Yayımlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ellen, P. ve Pence, M. (1993). *Education groups for men who batter: The Duluth model*. New York: Springer.
- Engels, F. ([1884] 1998). *Ailenin, özel mülkiyetin ve devletin kökeni*. Sol: Ankara.
- Gimenez, M. (2005). Capitalism and the oppression of women: Marx revisited. *Science and Society*, 69, 1, 11–32.
- Hartmann, H. ([1981], 2008). Marksizmle feminizmin mutsuz evliliği. G. Acar-Savran, ve N. Demiryontan (Ed.), *Kadının görünmeyen emeği* (89-114). İstanbul: Yordam.
- Herman, J. (2007). *Travma ve iyileşme: Şiddetin sonuçları, ev içi istismardan siyasi teröre*. İstanbul: Literatür.
- Kardam, F. ve Yüksel-Kaptanoğlu, İ. (2011). Kadına yönelik şiddet konusunda erkeklerin görüşleri/ deneyimleri/ algıları. *Kadın/ Woman 2000*, 10, 1, 55–78.
- KSGM-Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2009). *Türkiye'de kadına yönelik şiddet araştırması*. Ankara.
- Mansley, E. A. (2009). *Intimate partner violence: Race, social class and masculinity*. USA: LFB Scholarly Publisher.
- Mavili-Aktaş, A. (2006). *Aile içi şiddet: Kadının ve çocuğun korunması*. Ankara: Elma.
- Pateman, C. (2001). The fraternal social contract. R. Adams ve D. Savran (Ed.), *The masculinity studies reader*. US, UK: Blackwell.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkansız iktidar: Ailede, piyasada ve sokakta erkekler*. İstanbul: Metis.